

NAŠ DALJNI BLIŽNJI SVET

Louis Aragon: Elza Triolet

Lojze
Krakar

Znani francoski nadrealistični pesnik Louis Aragon (1897–1982) je bil tudi prozaist, kritik, publicist in časnikar. Njegovo življenje in delo povezujejo njegovi biografi in bibliografi z vsem dogajanjem v Franciji po letu 1920: z literarno in politično zgodovino, z nadrealističnim gibanjem v književnosti in v likovni umetnosti, pa tudi z vsemi takratnimi literarnimi in intelektualnimi tokovi.

Pravijo, da sta bila v Aragonu dva Aragona: prvi je bil med najbolj prizadevnimi zagovorniki nadrealizma in drugih literarnih struj, ki so se po večini priključile francoskemu odporniškemu gibanju med drugo svetovno vojno, drugi pa je postal slaven po zaslugi ene same ženske, ki ji je bilo ime Elza. Aragon, politični levičar in humanist, ki je globoko sodoživljal ekonomske in druge krize francoskih revnih slojev, pa je bil obenem mož, ki si je v svojem zrelem življenju želel tudi toplino doma in družine. Težko je združiti iskanje sreče za druge in hkrati zanemarjati svojo lastno, toda to je bilo pri Aragonu v resnici tako. Ob misli na te stvari bomo brez težav razumeli njegovo zagovarjanje nadrealizma na eni strani – in njegova povsem realistična dela na drugi, torej teorijo in prakso, ki sta bili pri njem pogosto v nasprotju. Zmagovala je seveda praksa in zaradi nje je njegovo pesniško ime tudi med najvidnejšimi v literarni zgodovini njegovega časa.

Aragon je spoznal Elzo Triolet (rojena je bila v Moskvi v židovski družini leta 1896, umrla pa je v Parizu leta 1970) v letu 1928. Elza je – skupaj s svojo sestro Lili Brik – pripadala krogu okrog Majakovskega, Jakobsona in Šklovskega. Leta 1917 se je poročila s francoskim častnikom, ki se je pisal André Triolet. Sredi državljanske vojne je odšla z njim v Sibirijo, mu sledila v San Francisco itd., potem pa sta se razšla. Nekaj časa je živela še v Berlinu, kjer se je seznanila z Maksimom Gorkim – in ta jo je začel spodbujati, naj se bolj posveča pisanju.

Toda Elza je želela spoznati Aragona, avtorja pesniške knjige Večno gibanje (napisane med leti 1923 in 1927). Pierre Daix pripoveduje v svoji knjigi Aragon spremenljivo življenje (1957), da ni samó Elza vplivala na Aragona, ampak je tudi Aragonovo delo močno delovalo na Elzino, posebno na njene romane.

Preden je Elza Triolet prišla v Pariz, je napisala tri dela v ruskem jeziku. Toda odkar se je seznanila z Aragonom, je pisala le še v francoščini. Pozneje je povedala: »Nisem več pisala... samo sebe sem prepričevala, da mi je za pisanje manjkala tvoja beseda: piši!«

Njen prvi roman v francoščini z naslovom *Dober dan, Tereza* (1938), roman, v katerem pisateljica s preprostimi besedami pripoveduje o zapletenih stvareh, pomeni v njenem celotnem delu novo poglavje. In prav Aragon je bil tisti, ki mu je Elza sledila v njegov miselni svet. Če že ne skupaj z njim in njegovimi literarnimi teorijami, pa vsaj ob njem in ob njegovih nasvetih.

Elza pa je tudi svojega sopotnika navdihovala kot ženska in razumnica, saj je Aragon napisal vrsto pesmi, pa tudi celih knjig, na katerih je njeno ime. Tako so časnikarji pisali zgodbe o njunem skupnem delu, kar je bilo sicer na eni strani res, na drugi pa ne: oba sta pisala izvirno, ne da bi bilo čutiti v njunih delih epigonstvo. Naštejmo le nekaj najpomembnejših Aragonovih pesniških zbirk, posvečenih Elzi: *Elzine oči* (1942), *Elza* (1959) in *Elzin Norec* (1963).

Res: »Pariza brez Elze ni,« kakor je zapisano v Antologiji Aragonovih pesmi, ki so izšle skupaj z neobjavljenimi leta 1964. Elza in Pariz sta veliko močneje vplivala na Aragona kakor vse njegovo levičarsko politično delovanje ali njegova potovanja v ZSSR (1930, 1932 skupaj z Elzo, 1935, 1938 spet z Elzo, 1952 in 1954) in k sreči bolj kot nadrealistični manifesti (Breton) ali drugi literarni izmi, skupaj s socialističnim realizmom, ki sta ga vsiljevala Stalin in Ždanov. Pa tudi bolj kakor vse Aragonove lastne knjige o raznih revolucijah: *Rdeča fronta* (1931), *Revolucija nadrealizma* (1935), *Za socialistični realizem* (1935), *Komunistični človek* (1946, 1953) in *Komunisti* (roman, dokončna redakcija 1966). Kajti Aragonova življenjska spoznanja so dozorevala, pa čeprav na svoj način in potihem, že od konca prve svetovne vojne dalje, ko se mu je bil začel ob slikah Paula Kleeja porajati ciklus z naslovom *pet slik z neke razstave*. Pesmi imajo nemške naslove in prva (*Letzter Schnee*) ima letnico 1923. Vseh pet pa je izšlo v knjigi leta 1982. Knjiga ima francoski naslov *Les Adieux et autres poèmes*, kar je nekoliko težko točno posloveniti (beseda *zbogom* je – po Slovenskem pravopisu iz leta 1962 – medmet in nima množine). Preberimo zadnjo (*Rotes Raubtier*) in v njej bomo videli, kako je Louis Aragon videl naš svet pred slovesom od njega:

Potrebna je vsa kri živali da bi jo
Prepoznali med strehami kjer je naslikana
Volkovi so samó ubogi brezbarvni požiralci
že večkrat sem videl iti mimo to rdečo roparico
Poznam njene oči ki me prebadajo
S svojimi zobmi in poznam trepetanje

Ali pa v pesmi *Po izpovedi* (1982):

Javne hiše še niso zaprte
Povsod se rojevajo Babiloni
Nikoli ne bomo končali potovanja
Potovanja
So zeló stara stvar
So razuzdana zabava od začetkov stoletja
Zdaj milijoni mož in žená
Družno strmoglavljajo sami sebe
Konec je majhnih drobnih svinjarij
In ko bodo šli ljudje ob nedeljah zvečer na sprehod

*Bodo vsepovsod slišali krike križanih
Vendar se bodo morda pod vsem mesom
Ponovno rodili znaki ločil*

Drugi začetek Aragonovega notranjega preropenja je knjiga *Rdečkasti konj*, v katerem ženska (Elza), ogorčena in zatopljena v svoja premišljevanja o atomski katastrofi in o mladih ljudeh v apokalipsi, pripoveduje iz svojega groba nekemu človeku o času, ki ga ne bo več. V mislih si prizadeva najti imaginarno bitje prihodnosti, ki ga preživeli ljudje ne bodo več prepoznali, kajti boji se, da človeka – takšnega, kot je – prihodnost ne bo poznala. Lahko bi rekli, da je to ista Elza pred zrcalom (Louis Aragon, *Francoska Diana*, 1945), o kateri pravi pesnik:

*Ta tragični dan sva lepó preživela
ko je ves dan pred zrcalom sedela
Česala si zlate lasé sem se uveril
Da gib njenih rok požar bo pomiril
Ta tragični dan sva lepó preživela*

*Ko je ves dan pred zrcalom sedela
Si urejala zlato pričesko sem mislil
Ta tragični dan sva lepó preživela
Brezskrbno je žarek še harfo preblisnil
Ko je ves dan pred zrcalom sedela*

*Trpinčila si je spomin Vsa vesela
Ta tragični dan sva lepó preživela
V zrcalu se zdel nama svet je preklet
Glavnik ločeval je zublje tkanine
In ogenj mi svetil je v kot med spomine*

Okupacija Francije in podtalno odporniško gibanje (*La Résistance*), v katerem je Aragon s svojimi kolegi aktivno sodeloval, predvsem kot pesnik in publicist pod psevdonimom François la Colére, je pustilo globoko sled v njem in v njegovem pesništvu, začuda: celó v ljubezenskem, čeprav bi se zdelo, da so ljudje v najhujših časih miselno zaposleni s povsem drugimi skrbimi. Nesreča, ki je zadela Aragona in Elzo, predvsem pa njuno domovino in njene ljudi, sta oba začutila kot nekaj svojega, osebnega. In to ju je zblížalo ne le kot človeka, ampak tudi kot literarna ustvarjalca: zvestoba domovini se je tu izenačila s človeško zvestobo.

Elza pa je bila za Aragona tudi ženska, ki bo prišla in kakršno naj bi že leta 1492 srečal neki Norec (z veliko začetnico). Ta čudna podoba se izkriči iz vso močjo umetniške domišljije, kaj misli o prihodnosti in o nemogočem. »Arabščina nima prihodnjega časa«, pravi Charles Harvèbe v knjigi z naslovom *Ljubezensko čustvo v Aragonovem delu* (Gallimard, 1966). Zato je ta Norec nekakšen prerok, ki prerokuje Grenadi v omenjenem letu, da pride nekoč na svet neka ženska, ki jo Norec obožuje – in od te ženske ga ločuje čas, ki ga ni mogoče izmeriti, kot ni mogoče izmeriti duhá. Takole piše v pesmi Louis Aragon:

*Janez od križa poznam te podoben si
Vsem njim za katere sta bila
Obred in dogma ječa
In njim ki iskali so pot do Bogá
Ter puščali za sabo brezkončne serpentine
Iščočega duhá*

Louis Aragon, Pesmi za Elzo

ELZINE OČI Tvoje oči so tako globoke da pijem jih sklonjen
Vanje še sonca se hodijo ogledovat
Vidim obupanci hodijo sèm smrt iskat
Tvoje oči so globoke V njih še spomin moj utone

Morje je motno nemirno ko ga osenčijo ptice
V hipu se zopet zjasní in se oči spremené
Poletja iz oblakov angelska krila krojé
Nikdar nebo ni bolj sinje kakor nad snopi pšenice

Vetri lovijo nebá bolečine sredi praznine
Tvoje oči so bolj svetle kot sólze doslej
Nébu po dežju povrnejo plahost brez mej
Steklo se nikdar ne sveti bolj sinje kakor črepinje

Mati sedmerih bolesti Motno zalita svetloba
Skoz prizmo vseh barv že mečev sedmero je šlo
Dan presunljiv je nobena ni solza tako
Zluknjana črna zenica bolj modra je kakor žaloba

Tvoje oči se v nesreči odprejo kot dve razpoki
v njih se ponavljajo čudeži kralja nebá
Z njim vred vrtil se vse troje med bitjem srcá
Zraven Marijin je plašč obešen nad jaslic oboki

Ena so usta dovolj za besede v mesecu maju
Niti pesmi niti bridkosti ni treba več
Vendar premalo milijonom zvezd za svod bleščeč
Manjkale bi jim tvoje oči Skrivnosti dvojčkov Naju

Lepe podobe otroka začarajo zaposlijo
Vse kar zanj majhno je mu na široko odpró
Bógve če lažeš kadar široko odpreš oko
Človek bi rekel, da divje rože v nalivu cvetijo

Ali morda se skrivajo bliski v tej sivki katera
 Nudi ležišče kjer besno se ljubi mrčes
 Jaz zapleten sem v gosto mrežo zvezdnih nebes
 Kakor mornar ki v avgustu na širnem morju umira

Jaz sem umaknil se vèn iz kroga svetlobe nemirne
 Prste ožgal sem si Branil se ognja in saj
 Stokrat že najdeni stokrat zgubljeni raj
 Tvoje oči moj Perú in sonce Indije širne

Naj v nekem lepem večeru vesolje zlomi se strese
 Roparji brodolomci naj na čereh zgoré
 Jaz bom nad morjem zagledal kako blesté
 Elzine oči Elzine oči Oči moje Elze

(1942)

HVALNICA
 ELZI

Tipljem te Vidim to tvoje telo kako diha
 Mimo so dnevi ko naju še ločil je čas
 Tvoje cesarstvo sèm Ti greš in vrneš se tiha
 Najboljše najslabše iskat
 Nikdar ti ni bil dalje moj muhasti obraz

Skupaj odideva tja kjer se čuda godijo
 V pravo veselje popolnih barvitih menjav
 Toda doklèr se ne vrnem Doklèr me zbudijo
 Če ti lè dihnil bom na uho
 Čakati ni treba več Zbogom ti bom dejal

Ona spi Dolgo poslušam to njeno molčanje
 Nosim jo na rokàh Ona ta hip je na njih
 Biti čim bliže kjer je skrivnost
 Speči igralec na piki zgubljeni kot dih

Zdi se da dan v nenavzočnost iz sebe se izruje
 Ta pa ga vrača ganljiva in lepša kot prej
 Vonje in bistvo pred sencami mu obvaruje
 Ona enaka je sanjam čutil
 Dan ki jo pelje nazaj še kot noč je teman

Grmje vsakdánjosti ki o njem grabimo v nuji
 Kot žarek opojen bo mimo življenja hip

Nikdar ne bom sit teh oči Le lačen še huje
 Žena Moje nebo, Moj obup
 Trinajst let stražil bi te Mirni pojoči kip

Morje opojno použiva kot školjčne lupine
 Moje srce Trinajst teh let Poletij in zim
 Tresem se trinajst let na pragu izmišljotine
 Sládko grenki strah Star trinajst let
 Trinajst let sredi izmišljenih tveganj živim

Ti moj otrok Čas ni skrojèn po najini meri
 Tisoč in ena noč nič za ljubeči se par
 Trinajst let je en dan Ogenj ki slamo požira
 Pentlja Ob nôgah nama gori
 Najina samota preproge magične žar

(1942)

ELZA 1
 (Odlomek iz
 pesnitve)

Nočejo mi verjeti
 Zaman pišem s svojo krvjo svoje rime za svoje gosli
 In kot bi ljudje v tej noči
 Ne znali več govoriti starega jezika vesel
 Nad vodami ki so se ustavile
 Govoriti črnega narečja moža in žene
 Govoriti kot neznanec neznanki
 Ko se držita za roke
 V brezumju sreče
 Kakor usta ki so izgubila
 V poljubljanju vse nepotrebne besede Nespodobne besede
 Kakor ječanje ki mu je težkó verjeti
 Kakor zavrnitev odvečnega
 O popolna beseda nad besedami
 najvišji spev najgloblji krik
 Prihaja trenutek ko bo svarilo
 Doseglo neslutene krajine
 Uho ne bo več slišalo tako visoke glasbe
 Nočejo mi verjeti Zaman
 Govorim s pomladjo in z orglami
 Govorim z vsemi zlogi nebá
 Z nenavadnim orkestrom navadnih stvari
 In z banalnostjo gluhih aleksandrincev

In zaman govorim z inštrumenti barbarov
 Zaman govorim z okovano pestjo
 Zaman govorim tako kot se govori
 Kakor podtakneš ogenj v državnih gozdovih
 Zaman govorim tako kot se napove vojna
 Kakor pekel ki sika iz požiralca ognja
 Nočejo mi verjeti Morda
 So si ustvarili mojo podobo po svoji podobi
 Oblačijo me v tisto kar so obnosili
 Vodijo me s sabo na sprehod
 In zraven recitirajo moje verze
 Tako kakor jim je pogodu
 Ali pa ti postanejo njihove očarljive popevke
 Jaz sem delček njihove trgovine
 Pričakujem da bom neka ulica
 Sem v slovarjih
 In v šolskih berilih
 Škandali so mi prepovedani

Zaman vpijem da te obožujem
 In sem samó tvoj ljubimec

2

Glej že trideset let sem senca pri tvojih nogah
 Zvest črn pes ki se smuka okoli tvojih petá
 Se skrije opoldan pod tvojo pokončno postavo
 In steče na polje plesat s poševnim soncem
 V mreži svetilk te ovija
 In verjame da stojijo nizko
 Kakor ti rada postaviš zvečer
 Svetilke v sobah ko bereš kar se ti zdi
 Samó takrat se dvignem do stropa
 In se zgubim ko ponavljam
 Gibe tvoje roke ki obrača strani
 Glej že trideset let je moja misel senca tvoje misli
 Zaman govorim in ponavljam
 Ljudje mislijo da je to samó moja čudaška vljudnost
 Vse kar je črno pravijo ne prihaja od sence
 Kar rečem sprejmejo in zavržejo
 In da bi te nehal ljubiti spreminjajo

Tvojo resničnost iz mesa v kip
 V simbol z gubami iz kamna v Domovino
 In kadar vtaknejo nož za rezanje papirja
 Nežno pod pazduho mojih knjig
 Prav nič ne razumejo zakaj vpijem

Ne vidijo da krvavim iz tvoje krvi
 Tu pa tam se vprašam
 Kaj pomeni njim moja pesem
 Če sploh ne vedó da je vsaka beseda
 Ki se lomi v mojem glasu harmonija tvojega grla

Če ne vidijo tvojih rok okrog moje duše

Zdaj bom tu spregovoril o svoji duši

Človek je igra premešanih kart
 Rdeče in črno fanti kralji in dame
 Toda med menjavami barv je zrak
 In so prsti ki mečejo
 Moje telo je narejeno iz dveh neznancev
 Ki ju nisem sam izbral
 In z grozo gledam kako nastajajo
 Na mojih rokah bakrene pege starosti
 Ki so bile znamenja na rokah tistega očeta
 O katerem ne bom pripovedoval
 In po katerem sem bil podedoval
 Samó način kako nagibam glavo
 Slabó je slišal na desno uho in jaz tudi
 Po materi pa imam obliko ušes
 In rast las

Toda duša v vsem tem toda duša

Ta duša je bila skažena
 Zbegana in še brez oblike
 Slepa duša ki je slabó slišala
 Kadar so ljudje govorili o lúči
 Duša ki je bogve odkod prišla na dan
 Iz nekega pradeda v nesreči časov
 Iz nekega nesmiselnega in neumnega strica

Ki ni živel
Ali samó iz tistega velikega sramú moje matere

3

Ko sem prišel na svet
Komajda duša osnutek duše
Slabó izpiljena sršecha duša duša
Ki jo brez obžalovanja zgubiš na bojnem polju
Ali v železniški nesreči
Uboga duša ki ni vedela kaj naj počne sama s sabo
V brezglavosti današnjega časa
Nikakor ni bila podobna Hamletu
Komajda kiti Ofelije
Steklenica na morju brez pisma v njej
Krogla na japonskem biljardu
Ki jo je sunil neki brezdelni porabnik v nekem baru
In bo padla v ničlo ali v sto
To bo podobno ali isto
Duša v garderobi
In pijani gost ne najde več svoje številke
Duša za en karnevalski večer
Jutri bodo ljudje odvrgli to masko
Duša brez para
Z njo ni mogoče iti ven
In težka za prenašanje
Strup s katerim se moraš vsak trenutek ustaviti

Nikoli nisem razumel
Zakaj si si bila naložila na skrb mojo dušo
Takšnih kot je ta
Najdeš kot listja

Toda kaj reče tisti ki po kirurškem čudežu
Prvič zagleda dan drugih
Kaj je rekla moja duša
Ko si jo tako rešila njenega oklepa
Ko si jo upodobila po sebi
Ko sem se v tvojem objemu zavedel
Da sem bil rojen kot človeško bitje
Ko sem se nehal pretvarjati in rogati
Da bi pod dotikom tvoje roke postal jaz

Vzemite te knjige moje duše
 Odprite jih povsod vseeno kje
 Uničite jih da bi bolje razumeli
 Vonj in skrivnost
 S prstom brezobzirno razparajte strani
 Raztrgajte jih in zmečkajte jih
 Slišali boste lè eno
 En sam šepet en sam odmev
 Pogled ki nikdar ne spi
 Dolgo jecljajočo zahvalo
 Srečo podobno travniku
 Božjega Otroka mojega oboževanca
 Ave brezkončnih litanij
 Mojo nenehno nespečnost
 Moje cvetenje moje vedrino

O moja pamet o moja norost
 Moj mesec maj moja melodija
 Moja nebesa moj požar
 Moje vesoljstvo Elza moje življenje

(1959)

**KRALJEVSKA
TOŽBA**

Sladkost raznoterih žená za moč ki jo imam
 Ogrlica si iz večerov Zjutraj je ni
 Sem truden od sebe Ali preprosto od dam
 v ločitvah brez konca še njihov vonj se gubi
 Z mesá in z duše Z drevesnega lubja gre stran

V polomljenem času se znajdeš nekega dne
 Poljubljal boš usta Čigava ne bo ti mar
 Ne boš več dojel da ihtijo vodnjaki nekje
 Spomina nemira ne bo Ne v srcu utvar
 Zakaj trpinčiš srce Ono premalo vé

Zakaj se spustiti v peščeni vihar puščav
 Kjer vse se mi zdi le črni in beli zapis
 Zakaj ste zbežali mi leni zublji skušnjav
 Prevaran otrok sem Končan je pravljčni ris
 A glad je vse večji preden od mize sem vstal
 Nenadno sem tožen nôr Sam kot odpadli list

Tako ste mi v moje življenje prinesli mir
 Spominjam se edino še svoje besne moči
 Samó še za svojo senco vem za svoj prezir
 A ptice so neme Vrtovi so brez oči

(1963)

PESEM
 ZA DOTIK
 KAMNA

Nepremičen stopam skozi trajanje
 Nepremičen potujem v vse čute
 In povsod nosim samega sebe
 Svoj dan prebrodim tako kot plavalec
 Ki ne ve da se pomika naprej
 Kajti voda ur ga obdaja in priklepa nase
 In uporni val ga včasih prevrne in obrne narobe
 Med včeraj in jutri je večni brodolom
 Negiben in hkrati razčtetverjen od hrepenenja in obupa
 Sem ogenj v puščavi obkrožen od krvoločnih živali
 Molitev ki se je ustavila na ustnicah
 In menjava svoja božanstva
 Jaz nisem ničesar zamenjal za drobiž
 Tvojega imena Moja ljubica
 Ljubimec iz davne generacije
 In jaz imam sredi morja
 Za zvezdo vodnico lè tvoje ime

Nepremičen stopam v iskanje samega sebe
 Sam če sem brez tebe Pod gruščem let
 Brez haska razgrinjam zavese med nama
 Ki vedno znova nastajajo
 Meglene zavese vélike postelje odsotnosti
 Ne da bi se kdaj spet zagrnile
 Nepremičen tekam sem ter tja
 Kjer te ni se izgubim
 Kjer te ni tam od koder te pričakujem
 Ta trenutek nôre vere v tisto kar pride
 Toda odkod
 O ko bi zagotovo vedel da človek
 prihaja zmeraj bliže k človeku
 In speši proti tebi da se ne bi vrnil

Ah kamen bódi usmiljen s koleni mojega srcá

(1963)

Prevedel Lojze Krakar